

„ფედოტოვა და სხვები რუსეთის წინააღმდეგ“: ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის ცოცხალ ინსტრუმენტად განმარტების ფარგლები

I. შესავალი

ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს დიდმა პალატამ მიიღო უმნიშვნელოვანესი გადაწყვეტილება საქმეზე – „ფედოტოვა და სხვები რუსეთის წინააღმდეგ“. დიდმა პალატამ პირველად დაადგინა, რომ ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის მერვე მუხლით დაცული პირადი და ოჯახური ცხოვრების უფლება მოიცავს ერთნაირსქესიანი წყვილების ურთიერთობის სამართლებრივი აღიარებისთვის სპეციფიკური სამართლებრივი რეჟიმის შექმნის ვალდებულებას.

ნაშრომის მეორე ნაწილში მოკლედ აღინერება ის დასაბუთება, რომელიც დიდი პალატის მოსამართლეთა უმრავლესობამ გამოიყენა მსგავსი დასკვნისათვის, ასევე მიმოიხილება პოლონელი მოსამართლის განსხვავებული აზრიც, რომელმაც ტექსტის განმარტების ორიგინალისტური მეთოდის გამოყენებით გააკრიტიკა უმრავლესობის დასკვნები.

პირველი ნაწილისგან განსხვავებით, მეორე ნაწილი ორიგინალისტური მეთოდის განმარტებას, მისი კრიტერიუმების მოკლე მიმოხილვასა და ამ ক্ষრილში კონვენციის მერვე მუხლით დაცული „პირადი და ოჯახური ცხოვრების“ ფარგლების დადგენას დაეთმობა. გამოყენებული იქნება აშშ-ის უმაღლესი სასამართლოს პრაქტიკა და ევროსასამართლოს მიერ სხვადასხვა დროს მიღებული გადაწყვეტილებები.

სტატიაში გაანალიზებულია, თუ რამდენად შესაძლებელია ორიგინალისტური დოქტრინის გამოყენება თანამედროვე კონტექსტისა და ტექსტის შექმნისას წარმოუდგენელი ტექნოლოგიების არსებობის პირობებში.

* ადამიანის უფლებათა საერთაშორისო სამართლის მაგისტრი (გრონიგენის უნივერსიტეტი), ORCID: 0009-0006-6674-2172.

II. „ფედოტოვა და სხვები რუსეთის წინააღმდეგ“: გადაწყვეტილება და განსხვავებული აზრი

1. დიდი კალათის გადაწყვეტილება

რუსეთში ქორწინების მარეგულირებელი სამართლებრივი რეჟიმი ამ უფლებას ერთნაირსქესიან პირებს არ ანიჭებს.¹ ამგვარად, განმცხადებლებმა ევროსასამართლოს მიმართეს და მიუთითეს, რომ მათი ოჯახური ურთიერთობის აღიარებისთვის სპეციფიკური სამართლებრივი რეჟიმის შექმნის ვალდებულება სახელმწიფოს ევროკონვენციის მეორე მუხლის პირველი პუნქტიდან გამომდინარე ჰქონდა, ხოლო რუსეთში არსებული მონესრიგება ამას ხელყოფდა.² ევროსასამართლოს პალატამ განმცხადებელთა პოზიცია გაიზიარა და განაცხადი დააკმაყოფილა.³

2023 წლის 17 იანვარს სასამართლოს დიდმა პალატამ დაადასტურა ეს დასკვნა და დაადგინა, რომ კონვენციის მეორე მუხლით განმტკიცებული პირადი და ოჯახური ცხოვრების უფლების ეფექტიანი უზრუნველყოფისთვის სახელმწიფოს ეკისრება ზემოხსენებული სპეციფიკური სამართლებრივი რეჟიმის შექმნის ვალდებულება.⁴ რუსეთის მთავრობა წარუმატებლად შეეცადა სასამართლოსთვის მიეთითებინა, რომ მეორე მუხლის მსგავსი განმარტება ძალიან ფართო იყო და იგი კონვენციის მე-12 მუხლით განმტკიცებული ქორწინების უფლებას „გადაფარავდა“.⁵ მთავრობის პოზიციით, სახელმწიფოები კონვენციას დასამაბიდანვე იმ გაგებით მიუერთდნენ, რომ ქორწინება მხოლოდ ქალსა და კაცს შორის კავშირად იყო აღიარებული და სწორედ ეს იყო ურთიერთობის ის ერთადერთი ფორმა, რომლითაც ოჯახი იქმნებოდა.⁶ მოპასუხემ ასევე მიუთითა, რომ კონვენცია და მისი მნიშვნელობა დროსთან ერთად არ იზრდება.⁷

დიდმა პალატამ თავისი დასკვნა პოზიტიური ვალდებულების არსებობის შესახებ სამ ძირითად არგუმენტს დააყრდნო: სასამართლოს მიერ იდენტიურ საკითხზე პრაქტიკის განვითარების ტრანექტორიას, ევროპის საბჭოს შიგნით ადამიანის უფლებათა სხვადასხვა ექსპერტული ორგანოს მიდგომას და ევროპულ

¹ Fedotova and Others v. Russia [ECtHR], App. Nos. 40792/10, 30538/14 and 43439/14, 17 January 2023, paras. 41-45.

² იქვე, par. 108.

³ Fedotova and Others v. Russia [ECtHR], App. Nos. 40792/10, 30538/14 and 43439/14, 13 July 2021, paras. 55-56.

⁴ Fedotova and Others v. Russia [ECtHR], App. Nos. 40792/10, 30538/14 and 43439/14, 17 January 2023, par. 178.

⁵ იქვე, par. 109.

⁶ იქვე, par. 110.

⁷ იქვე.

სახელმწიფოთა პრაქტიკას ერთნაირსქესიანი წყვილების ურთიერთობის აღიარების მიმართულებით.⁸

ამ პროცესში დიდმა პალატამ, ერთი მხრივ, მიუთითა, რომ სასამართლოს მანამდეც დაუდგენია კონვენციის მერვე მუხლის დარღვევა იმგვარი შიდასახელმწიფოებრივი რეჟიმის არსებობის გამო, რომელიც სამართლებრივად არ აღიარებდა ერთნაირსქესიანი წყვილების ურთიერთობას.⁹ მეორე მხრივ, პალატამ ვრცლად მიმოიხილა ევროსაბჭოს შიგნით არსებული ადამიანის უფლებათა სხვადასხვა სპეციალიზებული ორგანოს რეკომენდაციები საკუთრივ შიდაევროპულ კანონმდებლობასთან ერთად და მიუთითა, რომ არსებობს ერთნაირსქესიანი წყვილებისთვის ზემოხსენებული სამართლებრივი რეჟიმის შექმნისკენ მიმართული „...ნათელი საერთაშორისო ტენდენცია“¹⁰. აღნიშნულის შემდეგ სასამართლომ მიუთითა, რომ „... კონვენცია ცოცხალი ინსტრუმენტია, რომელიც დღევანდელი, თანამედროვე რეალობის გათვალისწინებით უნდა განიმარტოს“¹¹. ეს ემსახურება კონვენციის ფუძემდებლურ იდეალებსა და ღირებულებებს, საპირისპირო განმარტება ამ დოკუმენტს ადამიანის უფლებათა განვითარების დამაბრკოლებლად გადააქცევდა.¹²

სასამართლოს დიდი პალატის ეს გადაწყვეტილება განუზომელი მნიშვნელობისაა კონვენციის ცოცხალ ინსტრუმენტად განმარტების გაბატონებული დოქტრინის პრობლემების იდენტიფიცირებისათვის.

2. მოსამართლე ვოიტიჩეკის განსხვავებული აზრი

სამოსამართლო დისციპლინის შენარჩუნებისა და კონვენციას მიერთებულ სახელმწიფოებში ეფექტიანი პოლიტიკური დემოკრატიის უზრუნველყოფისთვის აუცილებელია გამოყენებულ იქნეს დოკუმენტის ორიგინალისტური მეთოდოლოგია.¹³ ამ გაგებას ემყარება პოლონელი მოსამართლის განსხვავებული აზრიც, რომელმაც მწყობრად გამოავლინა და გააკრიტიკა უმრავლესობის არგუმენტაცია.

მოსამართლე ვოიტიჩეკმა გააკრიტიკა უმრავლესობის პოზიცია და კონვენციის ინტერპრეტაციის ფუნდამენტურ ასპექტებს მიაპყრო ყურადღება. პირ-

⁸ *Orlandi and Others v. Italy* [ECtHR], App. Nos. 26431/12, 26742/12, 44057/12 and 60088/12, 14 December, paras. 192, 210 - *Orlandi and Others v. Italy* [ECtHR], App. Nos. 26431/12, 26742/12, 44057/12 and 60088/12, 14 December 2017, paras. 192, 210.

⁹ იქვე.

¹⁰ *Fedotova and Others v. Russia* [ECtHR], App. No. 40792/10, 30538/14 and 43439/14, 17 January 2023, par. 171.

¹¹ იქვე, par. 167.

¹² იქვე.

¹³ ამ საკითხთან მიმართებით იხ., *Scalia Speaks Reflections on Law, Faith, and Life Well Lived*, Edited by Chr. J. Scalia and E. Whelan, New York, 2017, 264. სამოსამართლო დისციპლინის ნაწილში იხ., იქვე, 170.

ველ ნაწილში მან სასამართლოს უფლებამოსილების, მანდატის ფარგლებზე გაამახვილა ყურადღება, ხოლო მეორე ნაწილი კონვენციის მერვე მუხლში მოცემული სიტყვების – „ოჯახური ცხოვრება“ – განმარტებას დაუთმო.¹⁴ თავდაპირველად მიუთითა, რომ დოკუმენტის მე-19 მუხლის თანახმად, სასამართლო ფუძნდება ხელშემკვრელი სახელმწიფოების მიერ „...კონვენციითა და მისი დამატებითი ოქმებით ნაკისრი ვალდებულებების შესრულების უზრუნველსაყოფად“. შესაბამისად, კონვენციაში არსებული უფლებები მკაფიოდ განსაზღვრული შინაარსის მატარებელია და საერთო ევროპულ მემკვიდრეობას ემყარება.¹⁵ ამგვარად, სახელმწიფოებს არ აუღიათ ვალდებულება, დაეცვათ განუსაზღვრელი უფლებები, რომელთა შინაარსიც დროის ცვლილების კვალდაკვალ, მათი თანხმობის გარეშე შეიცვლებოდა.¹⁶

მოსამართლე ვოიტიჩეკმა ასევე აღნიშნა, რომ ფუნდამენტური საზოგადოებრივი საკითხების გადანყვება მხოლოდ სახელმწიფოს შიგნით არჩეული საკანონმდებლო ორგანოს პრეროგატივაა და ეს მანდატი საერთაშორისო ტრიბუნალს არ გააჩნია.¹⁷ ამასთან, გადანყვებილების მიღებისას საწყისი წერტილი ყოველთვის კონვენციის ტექსტია, რომელიც სასამართლოსათვის „...გადაუღახავი საზღვარია“.¹⁸ ტექსტისა და მისი „საწყისი“ შინაარსიდან სამოსამართლო ერთგულება მოსამართლეთა მიერ კონვენციის პრობლემების გადაჭრის მიზნით მის გაუმჯობესებაზე უარის თქმამაც ვლინდება, რადგან ეს ახალი ხელშეკრულების მიღების გზით უნდა მოხდეს.¹⁹ მოსამართლის სიტყვებით: „...ახალი უფლებების მინიჭება, რომელიც თავიდანვე არ იყო განსაზღვრული დოკუმენტში, ახალი ხელშეკრულების შექმნას მოითხოვს“²⁰. ამავდროულად, კონვენციის დინამიკურ განმარტებაზე უარის თქმა არ დააბრკოლებს რეფორმებს ადამიანის უფლებათა სფეროში, არამედ სახელმწიფოებს ჩააყენებს ისეთ პოზიციაში, როცა ეს დამატებითი ოქმების ხშირი შექმნით, დემოკრატიული, კონსტიტუციური პროცესის ფარგლებში უნდა მოხდეს.²¹

განსხვავებული აზრის პირველი ნაწილის შეფასებისთვის უნდა ითქვას, რომ პოლონელი მოსამართლე კვლავ იმეორებს იდენტურ საკითხთან მიმართებით სასამართლოს მიერ გამოტანილ სხვა გადანყვებილებაზე დართულ მოსაზ-

¹⁴ Fedotova and Others v. Russia [ECtHR], App. No. 40792/10, 30538/14 and 43439/14, 17 January 2023, Dissenting Opinion of Judge Wojtyczek, par. 1.

¹⁵ იქვე, par. 1.1.

¹⁶ იქვე.

¹⁷ იქვე.

¹⁸ იქვე, par. 2.1.

¹⁹ იქვე.

²⁰ იქვე.

²¹ იქვე, par. 2.2

რებაში მის მიერვე ნათქვამ სიტყვებს: „...სასამართლო კონვენციის მსახურია და არა მისი ბატონი“²².

განსხვავებული აზრის მეორე ნაწილში მოსამართლემ გააანალიზა კონვენციის პრეამბულა, რომელიც მიუთითებს ადამიანის უფლებათა საყოველთაო დეკლარაციაზე და განმარტა, – კონვენციის ძალაში შესვლა დაეყრდნო საერთო ევროპულ გაგებას, რომ ოჯახის შექმნის ერთადერთი ფორმა ქალსა და კაცს შორის ქორწინება იყო.²³ ამგვარად, სასამართლომ ერთნაირსქესიანი წყვილების ურთიერთობის სამართლებრივი აღიარების პოზიტიური ვალდებულების შექმნით შეცვალა ადამიანის უფლებათა დაცვის მთელი პარადიგმა, რადგან რუსეთის ფედერაცია კონვენციას მიუერთდა აშკარად იმ გაგებით, რომ მას მსგავსი ვალდებულება არ ეკისრებოდა და არ დაეკისრებოდა მომავალში, მისი თანხმობის გარეშე.²⁴

მსგავსი მსჯელობის მიუხედავად, მოსამართლემ მაინც მიუთითა, რომ კონვენცია ცოცხალი ინსტრუმენტია, რადგან იგი აუცილებლად უნდა მოერგოს ცვალებად კონტექსტსა და რეალობას.²⁵ განსხვავებული აზრის ეს ასპექტი ქვემოთ გაკრიტიკებული იქნება. თუმცა იქამდე, მნიშვნელოვანია გაანალიზდეს საკუთრივ ორიგინალისტური განმარტების ცნება და მნიშვნელობა კონვენციის მერვე მუხლის განმარტების ჭრილში.

III. კონვენციით დაცული „პირადი და ოჯახური ცხოვრება“ ორიგინალისტური განმარტების ჭრილში

ორიგინალისტური განმარტების ჭრილში კონვენციის მერვე მუხლით დაცული სფეროს ფარგლების დადგენამდე, უმნიშვნელოვანესია მოკლედ ავხსნათ, რას გულისხმობს განმარტების ეს მეთოდი. აშშ-ის უმაღლესი სასამართლოს მოსამართლის, ანტონინ სკალიას სიტყვებით: „...სიტყვებს სრულ კონტექსტში იმავე მნიშვნელობა აქვს, რაც მათი დანერის დროს მაცხოვრებელი გონიერი ადამიანებისთვის ჰქონდა. თუმცა, იმ გაგებით, რომ ზოგადი მნიშვნელობის ტერმინებმა შეიძლება მოიცვას მოგვიანებით განვითარებული ტექნოლოგიური ინოვაციები“²⁶.

ორიგინალისტური მეთოდით ნორმის განმარტებისას ყურადღება უნდა გამახვილდეს ტექსტში გამოყენებული სიტყვების ლექსიკურ მნიშვნელობაზე, რო-

²² *Orlandi and Others v. Italy* [ECtHR], App. Nos. 26431/12, 26742/12, 44057/12 and 60088/12, 14 December 2017, Dissenting Opinion of Judges Pejchal and Wojtyczek, par. 2.

²³ *Fedotova and Others v. Russia* [ECtHR], App. No. 40792/10, 30538/14 and 43439/14, 17 January 2023, Dissenting Opinion of Judge Wojtyczek, par. 3.

²⁴ იქვე, par. 3.2

²⁵ იქვე, par. 2.1.

²⁶ Scalia A., Garner B., *Reading Law: The Interpretation of Legal Texts*, St. Paul, 2012, 36.

გორც მას კონკრეტულ საზოგადოებაში აღიქვამდნენ.²⁷ ამ გაგების დასადგენად უპირველესად ფასდება ქვეყნის ისტორია, რათა გამოირკვეს ის პრაქტიკა, რომელიც შესაფასებელი ნორმით დაცულ სფეროში შედიოდა ან არ იყო დაცული. ჩამოთვლილი კრიტერიუმები მნიშვნელოვანია, რათა დადგინდეს საკანონმდებლო ორგანოს მეშვეობით ხალხის მიერ ნორმის შინაარსთან მიმართებით „გაცემული“ თანხმობის ფარგლები.²⁸

საერთაშორისო ხელშეკრულებასთან მიმართებით, პრაქტიკული თვალსაზრისით, ეს ნიშნავს, რომ 1953 წელს ძალაში შესული ევროკონვენციის მეორე მუხლის სიტყვები – „პირადი და ოჯახური ცხოვრება“ – ადამიანს იცავს მხოლოდ იმ ქმედებებისგან, რომლებიც ძალაში შესვლის მომენტში ხელშემკვრელი სახელმწიფოების გაგებით იყო აკრძალული.²⁹ ეს ბუნებრივად ნიშნავს, რომ ტექნოლოგიური განვითარების პროცესის მიღმა, ტექსტი ინარჩუნებს ფიქსირებულ მნიშვნელობას, არ იწყებს საკუთარ ცხოვრებას და შეუძლებელია სასამართლოს მიერ ფუნდამენტური სოციალური ცვლილებებისთვის იქნეს გამოყენებული.³⁰

კონვენციის ამგვარი გაგება არც ევროსასამართლოსთვის იყო უცხო. 1979 წელს ბელგიის წინააღმდეგ გამოტანილი გადაწყვეტილებით სასამართლომ მერვე მუხლთან შეუთავსებლად ცნო ბელგიაში არსებული ის სამართლებრივი რეჟიმი, რომელიც ბიოლოგიურ დედას ქორწინების გარეშე დაბადებული ბავშვის მშობლად აღიარებისთვის პროცედურის გავლის ვალდებულებას უდგენდა.³¹ პალატის წევრმა ბრიტანელმა მოსამართლემ ამ გადაწყვეტილებას განსხვავებული აზრი დაურთო. მისი აზრით, ამ ნორმის გამოყენების ერთადერთი განზრახული სფერო მაშინდელ ევროპაში გავრცელებული კომუნისტური და კარგად ცნობილი ფაშისტური პრაქტიკის აკრძალვა იყო.³² მაგალითად, „...ადამიანი და მისი ოჯახი დაცული უნდა ყოფილიყვნენ დილის ოთხ საათზე კარზე ბრახუნის, დაკითხვების, ფარული მოსასმენი აპარატურით მათზე დაკვირვების, ტელევიზორის ან რადიოს გამოყენების აკრძალვის, ერთი მეუღლის მიერ მეორის, ან ბავშვების მიერ მათი მშობლების ქმედებების ხელისუფლებისთვის მოხსენების ვალდებულების დაკისრებისაგან“³³. ამ მეთოდით ნორმის განმარტებისას მოსამართლემ მიუთითა, რომ

²⁷ იბ., District of Columbia et al v. Heller, 554 U.S. 570, 592 (2008).

²⁸ Scalia Speaks Reflections on Law, Faith, and Life Well Lived, Edited by Chr. J. Scalia and E. Whelan, New York, 2017, 183.

²⁹ შეად., Marckx v. Belgium [ECtHR], App. No. 6833/74, 13 June 1979, Dissenting Opinion of Judge Sir Gerald Fitzmaurice, paras. 7-15.

³⁰ იბ., District of Columbia et al v. Heller, 554 U.S. 570, 636 (2008).

³¹ Marckx v. Belgium [ECtHR], App. No. 6833/74, 13 June 1979, paras. 37-38.

³² იქვე, paras. 7-8.

³³ იქვე, par. 7

დებულების დაცვა არ ვრცელდებოდა ბავშვის სამოქალაქო სტატუსზე, რადგან „...საოჯახო სამართალი არ არის „ოჯახური ცხოვრება“...“³⁴.

აღსანიშნავია ისიც, რომ კონვენციის ტექსტისა და უპირველესად, სასამართლოს მანდატის ამგვარი გაგება მხოლოდ ცალკეული მოსამართლეების განსხვავებული აზრების კუთვნილება არ ყოფილა. მაგალითად, საქმეზე – „ჯონსონი და სხვები ირლანდიის წინააღმდეგ“ – სასამართლოს წინაშე დადგა საკითხი, მოიცავდა თუ არა კონვენციის მე-12 მუხლით განმტკიცებული ქორწინების უფლება განქორწინების უფლებას.³⁵ ამ ნორმის კონვენციაში ჩადების ისტორიისა და ტექსტის ჩვეულებრივი მნიშვნელობის ანალიზის შედეგად დაადგინა, რომ „...ევოლუციური მეთოდით კონვენციის განმარტებისას მასში ვერ ჩაიდება ის უფლება, რომელიც თავიდანვე არ ყოფილა დოკუმენტში ჩადებული“³⁶.

ხსენებულთან ერთად, მაგალითად, საქმეზე – „რიზი გაერთიანებული სამეფოს წინააღმდეგ“ – აპლიკანტი ქალის ბიოლოგიური სქესით დაიბადა და ფსიქოლოგიურად თავს კაცად აღიქვამდა.³⁷ სქესის ცვლილების შემდეგ მას უარი ეთქვა დაბადების მოწმობაში სარეგისტრაციო მონაცემების შეცვლაზე.³⁸ ამგვარად, იგი დავობდა, რომ არსებული შიდასახელმწიფოებრივი სამართლებრივი რეჟიმით მას ქალზე ქორწინება არ შეეძლო.³⁹ კონვენციის მე-12 მუხლის ტექსტზე მითითებით სასამართლომ განმარტა, რომ ეს ნორმა განსხვავებული სქესის პირებს შორის ქორწინებას, როგორც ოჯახის შექმნის საფუძველს, იცავდა.⁴⁰ ამ ნორმის იდენტური განმარტება სასამართლოს სხვა არაერთ საქმეზე გამოტანილ გადანყვეტილებაში გაუკეთებია.⁴¹

ამ ერთგვარი მიმოხილვის მიზანი თითოეული გადანყვეტილების პრეცედენტული „წონის“ დადგენა არ არის, არამედ მისი მიზანია იმის ჩვენება, რომ ფედოტოვას საქმეზე დიდი პალატის გადანყვეტილებამ გადაუხვია სასამართლოს აღქმიდან, რომელიც, საერთო ჯამში, ათ წელზე მეტი უცვლელი იყო – ოჯახის შექმნის ერთადერთი კონვენციით დაცული ფორმა ქორწინებაა.⁴²

ამგვარად, ზემოაღნიშნული მსჯელობისა და ორიგინალიზმის არსის დადგენის შემდეგ, მნიშვნელოვანია ფედოტოვას საქმეზე დიდი პალატის მიერ მიღებუ-

³⁴ იქვე, par. 15

³⁵ Johnston and Others v. Ireland [ECtHR], App. No. 9697/82, 18 December 1986, par. 51.

³⁶ იქვე, par. 53.

³⁷ Rees v. the United Kingdom [ECtHR], App. No. 9532/81, 17 October 1986, par. 12.

³⁸ იქვე, paras. 16-17.

³⁹ იქვე, par. 48.

⁴⁰ იქვე, par. 49.

⁴¹ მაგალითად იხ., Sheffield and Horsham v. the United Kingdom [ECtHR], App. Nos. 22985/93 and 23390/94, 30 July 1998, par. 66; B. and L. v. the United Kingdom [ECtHR], App. No. 36536/02, 13 September 2005, par. 36.

⁴² Fedotova and Others v. Russia [ECtHR], App. No. 40792/10, 30538/14 and 43439/14, 17 January 2023, Dissenting Opinion of Judge Wojtyczek, paras. 3.1, 3.2.

ლი გადაწყვეტილების კრიტიკა, მათ შორის, პოლონელი მოსამართლის მიერ იდენტიფიცირებული ხარვეზების გათვალისწინებით.

IV. ფედოტოვას საქმეზე მიღებული დიდი პალატის გადაწყვეტილების კრიტიკა

ნათელია, რომ დიდი პალატის მიერ ფედოტოვას საქმეზე მიღებულმა გადაწყვეტილებამ მკვეთრად გადაუხვია სასამართლოს მანდატიდან, როცა კონვენციის ნორმებში მათი ძალაში შესვლისას არარსებული ვალდებულება ამოიკითხა და ამგვარად „გადაწერა“ საერთაშორისო ხელშეკრულება.⁴³ ამგვარად, სასამართლომ მნიშვნელოვნად შეასუსტა ხელშემკვრელ სახელმწიფოებში ეფექტური პოლიტიკური დემოკრატია, რადგან საზოგადოებრივი განსჯის ფორუმიდან „ამოიღო“ უმნიშვნელოვანესი, ძირეული სოციალური საკითხი და მასზე გადაწყვეტილება თავად გამოიტანა.⁴⁴

მართალია, გადაწყვეტილებით დადგენილი სოციალური შედეგი ნამდვილად პოზიტიურია, თუმცა ევროსასამართლოს მოსამართლე სახელმწიფოთა თანხმობის შედეგად და მათ ფარგლებში მიღებული დოკუმენტის ტექსტით იბოჭება.⁴⁵ კონვენციის ტექსტის ერთგულება კი, სამწუხაროდ, შესაძლოა ინვესტირდეს ისეთი გადაწყვეტილების გამოტანასაც, რომელსაც სოციალური თვალსაზრისით კარგი შედეგი არ მოაქვს ან კონკრეტული ჯგუფის უფლებრივ მდგომარეობას არ აუმჯობესებს.⁴⁶

ამ კონტექსტშია აღსანიშნავია ისიც, რომ სასამართლომ ამ გადაწყვეტილებით ხელშემკვრელ სახელმწიფოებს უკიდურესად არაპროგნოზირებადი მდგომარეობა შეუქმნა. 1998 წელს კონვენციაზე მიერთების გადაწყვეტილების მიღებისას რუსეთის ფედერაციამ არ იცოდა და არც შეიძლებოდა სცოდნოდა, რომ 2023 წელს მას სასამართლო მიმოხილულ ვალდებულებას დააკისრებდა.⁴⁷ ამ ტენდენციის სამომავლო გაგრძელება სახელმწიფოსთვის შეუძლებელს გახდის, განსაზღვროს ევროპული კონვენციით მასზე დაკისრებული ვალდებულებების ფარგლები, მით უმეტეს იმ ვითარებაში, როდესაც სასამართლოს მიერ მიღებული გადაწყვეტილება სავალდებულოა მხოლოდ მხარისთვის და არა სხვა ევროპული სახელმწიფოსთვის.⁴⁸

⁴³ იქვე, par. 3.2.

⁴⁴ იქვე, par. 1.2.

⁴⁵ ადამიანის უფლებათა და ძირითად თავისუფლებათა დაცვის კონვენციის მე-19 მუხლი.

⁴⁶ Scalia Speaks Reflections on Law, Faith, and Life Well Lived, Edited by Chr. J. Scalia and E. Whelan, New York, 2017, 170.

⁴⁷ Fedotova and Others v. Russia [ECtHR], App. No. 40792/10, 30538/14 and 43439/14, 17 January 2023, Dissenting Opinion of Judge Wojtyczek, par. 3.1.

⁴⁸ ადამიანის უფლებათა და ძირითად თავისუფლებათა დაცვის კონვენციის 46-ე მუხლის პირველი პუნქტი.

ფედოტოვას გადაწყვეტილებაზე დართული პოლონელი მოსამართლის განსხვავებული აზრი სწორედ ამ სულისკვეთების მატარებელია, თუმცა იგი მაინც ეყრდნობა მცდარ დაშვებას, რომ თანამედროვე კონტექსტში კონვენციის გამოყენებისთვის აუცილებელია იგი ცოცხალ ინსტრუმენტად განიმარტოს. რამდენად აუცილებელია სასამართლოს მიერ ტექსტის „გაცოცხლება“ იმისთვის, რომ იგი თანედროვე კონტექსტში იქნეს გამოყენებული? მომდევნო ნაწილში აშშ-ის უმაღლესი სასამართლოს პრაქტიკის გამოყენებით, წარმოართება მსჯელობა, რომ ორიგინალიზმი თანამედროვე კონტექსტთან მიმართებით გამოყენებადი დოქტრინაა.

V. ორიგინალიზმი და თანამედროვე კონტექსტი აშშ-ის უმაღლესი სასამართლოს პრაქტიკის შუქზე

„თანამედროვე კონტექსტში ორიგინალიზმის გამოყენება შეუძლებელია“ – ეს, ალბათ, განმარტების ამ მეთოდთან დაკავშირებული ყველაზე გავრცელებული მითია.⁴⁹ აღნიშნულის გასაბათილებლად სკალია მიუთითებდა: „...ეს მტკიცება ტყუილია. [პოზიტიური სამართლის ნორმის] ყველა შემქნელმა იცის, რომ ერთ დღეს ტექნოლოგია გაუსწრებს ნორმას, რომელიც მან შექმნა. ამგვარად, ამ წესების გამოყენება აუცილებლად გახდება საჭირო ისეთ გარემოებებში, რომლებსაც შემქნელები ვერ წარმოიდგენდნენ“⁵⁰. ამავე მოსამართლის თვალსაზრისით, კანონში გამოყენებულ სიტყვებს „შეუძლია“ მოიცვას სამეცნიერო პროგრესი და თანამედროვე ტექნოლოგიები.⁵¹

ამ მსჯელობის საუკეთესო პრაქტიკული დასტური აშშ-ის უზენაესი სასამართლოს მიერ 2001 წელს გამოტანილი გადაწყვეტილებაა საქმეზე – „კაილო შეერთებული შტატების წინააღმდეგ“.⁵² სასამართლოს უნდა გადაეწყვიტა, მარიხუანას აღმოსაჩენად სპეციალური თერმული მოწყობილობის მეშვეობით ადამიანის საცხოვრებელი სახლის შიდა პერიმეტრის სკანირება იყო თუ არა ჩხრეკა აშშ-ის კონსტიტუციის მეოთხე შესწორების მიზნებისათვის.⁵³ ამ კითხვაზე სასამართლოს დადებითი პასუხი მოსამართლე სკალიამ დაასაბუთა და მიუთითა, რომ მეოთხე შესწორების ტექსტში „სახლი“ უკვე იდენტიფიცირებულია როგორც ადგილი, სადაც ადამიანს პირადულობის დაცვის მინიმალური მოლოდინი აქვს.⁵⁴ ამგვარად, „...[თანამედროვე] ტექნოლოგიის გამოყენებით სახლის შიდა სივრცის

⁴⁹ Scalia A., Garner B., Reading Law: The Interpretation of Legal Texts, St. Paul, 2012, 84.

⁵⁰ იქვე, 85.

⁵¹ იქვე.

⁵² *Kyllo v. United States*, 533 U.S. 27 (2001).

⁵³ იქვე, 29.

⁵⁴ იქვე, 34.

შესახებ იმ ინფორმაციის მოპოვება, რომელიც „...კონსტიტუციურად დაცულ სივრცეში“ ფიზიკური შეღწევის გარეშე ვერ იქნება მოპოვებული, ჩხრეკაა, მით უმეტეს მაშინ, როცა გამოყენებული ტექნოლოგია ფართო საზოგადოებისთვის მიუწვდომელია“⁵⁵.

ეს მსჯელობა ცხადყოფს, რომ თუ თანამედროვე ტექნოლოგია მიემართება იმას, რის წინააღმდეგაც კონსტიტუციის ნორმა შემუშავდა, ორიგინალისტური გაგების პირობებშიც კი, დანაწესი სრულფასოვნად გამოიყენება. მეტი სიცხადისთვის აუცილებელია ითქვას, რომ განმარტების ეს დოქტრინა და მასში „განმტკიცებული“ კრიტერიუმები უნდა გამოიყენონ სწორედ იმ სიკეთის დასადგენად, რომლის დასაცავაც კონსტიტუციის დებულება შემუშავდა.

საგულისხმოა, რომ ამ გადაწყვეტილებამდე, 1997 წლის საქმეში უმაღლესმა სასამართლომ კონსტიტუციის პირველი შესწორება ინტერნეტში გამოხატვაზეც გაავრცელა.⁵⁶ მანამდე კი სასამართლომ კონსტიტუციის ხსენებული ნორმა გამოიყენა მანქანაზე დამაგრებული ხმის გამაძლიერებლების გამოყენებისთვის ნებართვის გაცემის სამართლებრივი რეჟიმის შეფასების დროსაც.⁵⁷ მართალია, ამ უკანასკნელ შემთხვევაში მას სადავო ნორმის ტექსტი, ისტორია და მისი მეშვეობით აკრძალული პრაქტიკა არ გაუანალიზებია, თუმცა, ობიექტური თვალსაზრისით, პირველ შესწორებასთან მიმართებით ამგვარი საქმის არსებითად გადაწყვეტის ფაქტი კიდევ ერთხელ ადასტურებს, რომ თანამედროვე ტექნოლოგიასთან მიმართებით ორიგინალიზმი ეფექტიანად გამოყენებადი დოქტრინაა.⁵⁸

VI. დასკვნა

სტატია მიმოხილულ იქნა ფედოტოვას საქმეზე ევროსასამართლოს დიდი პალატის მიერ მიღებული გადაწყვეტილება. პროცესში გამოირკვა, რომ სასამართლომ ევროკონვენციის მერვე მუხლის ფარგლებში ამოიკითხა იმგვარი პოზიტიური ვალდებულება, რომელიც მასში გათვალისწინებული არ ყოფილა კონვენციის ძალაში შესვლის მომენტისთვის. ამგვარად, სასამართლო გასცდა კონვენციის განმარტების მანდატს და „გადაწერა“ კონვენცია. ეს უფლებამოსილება კი მხოლოდ ხელშემკვრელ სახელმწიფოებს აქვთ.

ამ დასკვნების გაკეთებამდე გაანალიზდა ტექსტის განმარტების ორიგინალისტური დოქტრინა. ანალიზის პროცესში გამოიკვეთა, რომ ხსენებული მეთოდისთვის მნიშვნელოვანია არა მხოლოდ ტექსტის ძალაში შესვლის მომენტისთვის

⁵⁵ იქვე.

⁵⁶ *Reno v. American Civil Liberties Union*, 521 U.S. 844 (1997).

⁵⁷ *Saia v. New York*, 334 U.S. 558, 559 (1948).

⁵⁸ იქვე, 559-562.

სიტყვების ლექსიკური, საზოგადოებრივი მნიშვნელობა, არამედ ის პრაქტიკაც, რომელიც მის დაცულ სფეროში მოიაზრებოდა. გამოიკვეთა ისიც, რომ თანამედროვე რეალობაში, ტექნოლოგიური პროგრესის გათვალისწინებით, განმარტების ეს დოქტრინა სრულიად გამოყენებადია.

ორიგინალისტური განმარტების გათვალისწინებით, კონვენციის მერვე მუხლში მოცემული სიტყვების – „პირადი და ოჯახური ცხოვრება“ – ანალიზმა აჩვენა, რომ ერთნაირსქესიანი პირების ურთიერთობის სამართლებრივი აღიარებისთვის სპეციალური რეჟიმის შექმნის ვალდებულებას არ მოიცავს. ეს პრობლემა გამოკვეთა პოლონელმა მოსამართლემ, რომელმაც განსხვავებული აზრი დაურთო ფედოტოვას საქმეზე გამოტანილ შეფასებულ გადაწყვეტილებას.

ნათელია, რომ ამგვარი გადაწყვეტილებით სასამართლო არა მხოლოდ გაცდა საკუთარ მანდატს, არამედ შექმნა უკიდურესად არაპროგნოზირებადი სიტუაცია სახელმწიფოებისათვის, რადგან 1998 წელს რუსეთის ფედერაცია კონვენციას მერვე მუხლის ფარგლებში მასზე დაკისრებული ვალდებულებების სხვა აღქმით მიუერთდა. ამგვარად, მან არ იცოდა და არც შეიძლებოდა სცოდნოდა, რომ სასამართლო მას ზემოხსენებულ პოზიტიურ ვალდებულებას დააკისრებდა.

სასამართლოს ამ მიდგომის გაგრძელება, საბოლოო ჯამში, ხელშემკვრელ სახელმწიფოებში ეფექტურ პოლიტიკურ დემოკრატიაზე ზღუდავს და შეუძლებელს ხდის ხელშეკრულების ფარგლებში აღებული ვალდებულებების პროგნოზირებას.